

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 จิตวิทยาการเรียนรู้

จิตวิทยาการเรียนรู้ (Psychology of learning) คือ จิตวิทยาที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ โดยการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างถาวรหรือเกิดจากการฝึกฝน สำหรับทฤษฎีการเรียนรู้จะพยายามศึกษาว่ากระบวนการเรียนรู้นั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งในงานวิจัยส่วนใหญ่จะทำการศึกษาพฤติกรรมนิยมแบบพุทธินิยมและแบบ self-regulated learning โดยมีจิตวิทยาทางสื่อเป็นแนวทางในการศึกษาใหม่ที่เพิ่มเข้ามา เนื่องจากเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ โดยทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านจิตวิทยามี 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1.1 กลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม นักจิตวิทยาที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่

- อีวาน พาฟลอฟ (Ivan Pavlov, 1849-1936) นักสรีรวิทยาชาวรัสเซีย ได้คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Theory) หรือแบบติ่งเร้า
- จอห์น บี วัตสัน (John B Watson, 1878 -1958) คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกที่เกิดขึ้นกับมนุษย์
- เบอร์ริส สกินเนอร์ (Burrhus Skinner) คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning theory)
- เพียเจท์ (Jean Piaget) ได้ให้นิยามว่า “การจัดการเรียนรู้ที่ครูเป็นผู้ให้ข้อมูลและนักเรียนเป็นผู้รับข้อมูล ครูยิ่งให้ข้อมูลมากเท่าไร นักเรียนก็ยิ่งได้รับข้อมูลมากขึ้นเท่านั้น”
- กาเย่ (Gagne) ได้คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้ 8 ขั้น ได้แก่
 - การจูงใจ คือ การคาดหวังของผู้เรียนเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้
 - การรับรู้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ ผู้เรียนจะรับรู้สิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจ
 - การปฐมนิเทศสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ เพื่อให้เกิดความจำระยะสั้นและระยะยาว
 - ความสามารถในการจำ
 - ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว
 - การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว
 - การแสดงออกพฤติกรรมที่เรียนรู้

➤ การแสดงผลการเรียนรู้กลับไปยังผู้เรียน ผู้เรียนที่ได้รับทราบผลเร็วจะทำให้มีผลดีและมีประสิทธิภาพสูง

- ธอร์น ไคค์ คิดค้นทฤษฎีการเชื่อมโยง

2.1.2 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มปัญญานิยม นักจิตวิทยาที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่

- เดวิก พี ออซุเบล คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย
- Gestalt Psychologist คิดค้นทฤษฎีการใช้ความเข้าใจ (Cognitive Theory)
- โทท์เลอร์ (Kohler, 1925) คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้โดยการหยั่งรู้ (Insight Learning)
- Jero Bruner คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้แบบค้นพบ
- Piaget คิดค้นทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา

2.1.3 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม นักจิตวิทยาที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่

- ศาสตราจารย์บันดูรา แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Observational Learning หรือ Modeling)
- Anthony Grasha กับ Sheryl Riechmann ได้คิดค้นทฤษฎีการสังเกตจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับคุณครู และระหว่างนักเรียนกับเพื่อนร่วมห้อง
- เลวิน (Lawin) คิดค้นทฤษฎีสนาม
- Robert Slavin และคณะ ได้คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมกันเรียนรู้
- David Johnson และคณะ ได้คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้
- Shlomo และ Yael Sharan คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้ในงาน

เฉพาะอย่าง

2.2 ความหมายของการเรียนรู้

นักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ เช่น

- คิมเบิล (Kimble , 1964) กล่าวว่า “การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวรในพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการฝึกที่ได้รับการเสริมแรง”

- ฮิลการ์ด และ เบาเวอร์ (Hilgard & Bower, 1981) อธิบายว่า “การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการฝึก ทั้งนี้ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการตอบสนองตามสัญชาตญาณ ฤทธิ์ของยาหรือสารเคมี หรือปฏิกิริยาสะท้อนตามธรรมชาติของมนุษย์”

- ส่วนครอนบาค (Cronbach) ให้นิยามว่า “การเรียนรู้เป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลประสบมา”

- ในพจนานุกรมของเวบสเตอร์ (Webster's Third New International Dictionary) เขียนไว้ว่า “การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรุงแต่งระบบความรู้ ทักษะ นิสัย หรือการแสดงออกต่างๆ อันมีผลมาจากสิ่งกระตุ้นอินทรีย์โดยผ่านประสบการณ์การปฏิบัติหรือการฝึกฝน”

- ส่วนนักจิตวิทยาไทย คุณประดินันท์ อุปรมย์ (2540, ชูวิชาพื้นฐานการศึกษา (มนุษย์กับการเรียนรู้) : นนทบุรี, พิมพ์ครั้งที่ 15, หน้า 121) กล่าวว่า “การเรียนรู้ คือการเปลี่ยนแปลงของบุคคลอันมีผลเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเหตุทำให้บุคคลเผชิญสถานการณ์เดิมแตกต่างไปจากเดิม ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหมายถึงทั้งประสบการณ์ทางตรงและประสบการณ์ทางอ้อม”

ประสบการณ์ทางตรง คือ ประสบการณ์ที่บุคคลได้พบหรือสัมผัสด้วยตนเอง เช่น เด็กเล็กที่ยังไม่เคยรู้จักหรือเรียนรู้คำว่า “ร้อน” เวลาที่คลานเข้าไปใกล้กาน้ำร้อน แล้วผู้ใหญ่บอกว่าร้อนและห้ามคลานเข้าไปหา เด็กข่มไม่เข้าใจและคงคลานเข้าไปหาอยู่อีก จนกว่าจะได้ใช้มือหรืออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายไปสัมผัสกาน้ำร้อน จึงจะรู้ว่ากาน้ำที่ว่าร้อนนั้นเป็นอย่างไร ต่อไป เมื่อเขาเห็นกาน้ำอีกแล้วผู้ใหญ่บอกว่ากาน้ำนั้นร้อนเขาจะไม่คลานเข้าไปจับกาน้ำนั้น เพราะเกิดการเรียนรู้คำว่าร้อนที่ผู้ใหญ่บอกแล้ว เช่นนี้กล่าวได้ว่า ประสบการณ์ตรงมีผลทำให้เกิดการเรียนรู้เพราะมีการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เผชิญกับสถานการณ์เดิมแตกต่างไปจากเดิม ในการมีประสบการณ์ตรงบางอย่างอาจทำให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ ได้แก่

- พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากฤทธิ์ยาหรือสิ่งเสพติดบางอย่าง

- พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากความเจ็บป่วยทางกายหรือทางใจ

➤ พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากความเหนื่อยล้าของร่างกาย

➤ พฤติกรรมที่เกิดจากปฏิกิริยาสะท้อนต่างๆ

ประสบการณ์ทางอ้อม คือ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนมิได้พบหรือสัมผัสด้วยตนเองโดยตรงแต่อาจได้รับประสบการณ์ทางอ้อมจาก การอบรมสั่งสอนหรือการบอกเล่า การอ่านหนังสือต่างๆ และการรับรู้จากสื่อมวลชนต่างๆ

2.3 จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้

พฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของนักการศึกษาซึ่งกำหนดโดย บลูมและคณะ (Bloom and Others) มุ่งพัฒนาผู้เรียนใน 3 ด้าน มีดังนี้

- ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) คือ ผลของการเรียนรู้ที่เป็นความสามารถทางสมอง ครอบคลุมพฤติกรรมประเภท ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และประเมินผล

- ด้านเจตพิสัย (Affective Domain) คือ ผลของการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึก ครอบคลุมพฤติกรรมประเภท ความรู้สึก ความสนใจ ทศนคติ การประเมินค่าและค่านิยม

- ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) คือ ผลของการเรียนรู้ที่เป็นความสามารถด้านการประพฤติ ปฏิบัติ ครอบคลุมพฤติกรรมประเภท การเคลื่อนไหว การกระทำ การปฏิบัติงาน การมีทักษะและมีความชำนาญ

2.4 องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้

ดอลลาร์ดและมิลเลอร์ (Dallard and Miller) ได้เสนอว่าการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

- แรงขับ (Drive) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เป็นความพร้อมที่จะเรียนรู้ของบุคคลทั้งทางสมอง ระบบประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ แรงขับและความพร้อมเหล่านี้จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่จะชักนำไปสู่การเรียนรู้ต่อไป

- สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นตัวการที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมตอบสนองออกมา ในสภาพการเรียนการสอน สิ่งเร้าจะหมายถึงครู กิจกรรมการสอนและอุปกรณ์การสอนต่างๆ ที่ครูนำมาใช้

- การตอบสนอง (Response) เป็นพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมาเมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า ทั้งส่วนที่สังเกตเห็นได้และส่วนที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น การเคลื่อนไหว คำพูด การคิด การรับรู้ ความสนใจ ความรู้สึก เป็นต้น

- การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นการให้สิ่งที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอันมีผลในการเพิ่มพลังให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองเพิ่มขึ้น การเสริมแรงมีทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลเป็นอย่างมาก

2.5 ความหมายของเด็กปฐมวัย

เด็กเป็นทรัพยากรที่มีค่า เป็นความหวังของครอบครัว เป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม เป็นมนุษยชาติและเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ อนาคตของประเทศชาติจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็ก เด็กที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ มีพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน ที่เหมาะสมกับวัย ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและจริยธรรม จะเป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

เด็กในวัยเริ่มแรกของชีวิต หรือที่เรียกว่า “เด็กปฐมวัย” คือ วัยตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 8 ปี จัดได้ว่าเป็นระยะที่สำคัญที่สุดของชีวิต ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ โดยเฉพาะด้านสติปัญญา จะเจริญมากที่สุดในช่วงนี้ และพัฒนาการใดๆ ในวัยนี้จะเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการในช่วงอื่นๆ ของชีวิตเป็นอย่างมาก ซึ่งพัฒนาการของเด็กนั้นขึ้นอยู่กับ

2.5.1 การเรียนรู้ที่มีพื้นฐานจากการเล่น

เด็กทุกคนมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่ใช้การเข้าไปมีส่วนร่วมและสร้างความสำเร็จไปตลอดชีวิตพื้นฐานของกรอบการเรียนรู้ มาจากแนวคิดที่มีต่อชีวิตของเด็ก ตามที่ได้อธิบายลักษณะออกเป็น belonging, being and becoming (การเป็นส่วนหนึ่ง การเป็น และการกลายเป็น) จากช่วงก่อนที่เด็กถือกำเนิด เด็กก็ได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมและสถานที่ที่พัฒนาการแรกสุดและการเรียนรู้ของเด็ก เกิดขึ้นโดยผ่านความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในครอบครัว ซึ่งเป็นผู้ให้การศึกษาของเด็กเป็นคนแรกและมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด ในขณะที่เด็กมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวันของพวกเขาเอง เด็กจะพัฒนาความสนใจและสร้างอัตลักษณ์และความเข้าใจของตัวเองที่มีต่อโลก

ทั้งนี้ยังมีกรอบการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความคาดหวังสูงสุดสำหรับการเรียนรู้ของเด็กทุกคนตั้งแต่เกิดจนถึง 5 ขวบ และไปจนถึงช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่วัยเข้าโรงเรียน กรอบการเรียนรู้เป็นตัวสื่อให้เห็นถึงความคาดหวังดังกล่าว โดยผ่านผลลัพธ์การเรียนรู้ทั้ง 5 ข้อ ดังนี้

- เด็กมีความรู้สึกรับรู้อย่างแรงกล้าในอัตลักษณ์
- เด็กเชื่อมโยงเข้ากับโลกของพวกเขาและมีส่วนร่วมในโลกของพวกเขา
- เด็กมีความรู้สึกรับรู้อย่างแรงกล้าในความเป็นอยู่ที่ดี
- เด็กเป็นผู้เรียนที่มีความมั่นใจและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้
- เด็กเป็นผู้สื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

กรอบการเรียนรู้กำหนดทิศทางอย่างกว้างๆ ให้แก่นักการศึกษาปฐมวัย ในสภาวะแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์กับการเรียนรู้ของเด็ก กรอบการเรียนรู้เป็นตัวชี้แนวทางให้นักการศึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรและช่วยในการวางแผน นำไปใช้ และการประเมินคุณภาพของสภาวะแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย นอกจากนี้ยังเสริมสร้างรากฐานการนำหลักสูตรที่มีลักษณะเฉพาะมากยิ่งขึ้นสำหรับแต่ละชุมชนท้องถิ่นและสภาวะแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัยไปใช้อีกด้วย

2.5.2 สภาวะแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย

มีทั้งการดูแลเด็กแบบเต็มวัน การดูแลเด็กแบบครึ่งคราว การดูแลเด็กแบบครอบครัว บริการดูแลเด็กอะบอริจินแบบอนเนกประสงค์ เด็กก่อนเข้าเรียน และเด็กอนุบาล กลุ่มเพื่อการเล่น สถานรับเลี้ยงเด็ก สภาวะแวดล้อมเพื่อการเข้าช่วยเหลือในระยะเริ่มแรก (early intervention settings) และบริการอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน

2.6 การส่งเสริมทักษะทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยเรียนรู้ภาษาจากสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ทั้งสิ่งแวดล้อมที่บ้าน และที่โรงเรียน เด็กจะเรียนรู้การฟังและการพูดก่อน เพราะการฟังและการพูดเป็นของคู่กัน เป็นพื้นฐานทางภาษา กล่าวคือเมื่อฟังแล้วก็ย่อมต้องพูดได้ตอบได้ การเรียนภาษาของเด็กปฐมวัยไม่จำเป็นต้องอาศัยการสอนอย่างเป็นทางการหรือตามหลักไวยากรณ์ แต่จะเป็นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวหรือเป็นการสอนแบบธรรมชาติ โดยมีทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษาของเด็ก ดังนี้

ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษา (Theories of Language Development)

- ทฤษฎีความพึงพอใจแห่งตน (The Autism Theory หรือ Autistic) ถือได้ว่าการเรียนรู้จากการพูดของเด็กเกิดจากการเลียนเสียงเนื่องจากความพึงพอใจที่ได้กระทำเช่นนั้น โอ โฮบาร์ท โมว์เรอร์ (O.Hobart Mowrer) นั้นเชื่อว่า ความสามารถในการฟังและความเพิลิดเพิลินในการได้ยินเสียงของผู้อื่นและตนเองเป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษา

- ทฤษฎีการเลียนแบบ (The Imitation Theory) เลวิส (Lawis) ได้ทำการศึกษาและเชื่อว่าพัฒนาการทางภาษานั้นเกิดจากการเลียนแบบ ซึ่งอาจเกิดจากการมองเห็นหรือการได้ยิน การเลียนแบบของเด็กเกิดจากความพึงพอใจและความสนใจของเด็กเอง จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นเมื่อพ่อแม่เลียนแบบเสียงของเด็กในระยะเล่นเสียงหรือในระยะที่เด็กกำลังเรียนรู้การออกเสียง

- ทฤษฎีเสริมแรง (Reinforcement Theory) อาศัยจากหลักทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งถือว่าพฤติกรรมทั้งหลายถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยการวางเงื่อนไข ไรน์โกลด์ (Rhiengold) และคณะได้ทำการศึกษาและพบว่าเด็กจะพูดมากขึ้นเมื่อได้รับรางวัลหรือได้รับการเสริมแรง

- ทฤษฎีการรับรู้ (Motor Theory of Perception) ลิเบอร์แมน (Lieberman) ได้ตั้งสมมติฐานว่า การรับรู้ทางการฟังขึ้นอยู่กับการเปล่งเสียง จะเห็นได้ว่า เด็กมักจ้องหน้าเวลาเราพูด การทำเช่นนี้อาจเป็นเพราะเด็กฟังและพูดซ้ำกับตัวเอง หรือหัดเปล่งเสียง โดยอาศัยจากการอ่านริมฝีปาก แล้วจึงเรียนรู้คำ

- ทฤษฎีความบังเอิญจากการเล่นเสียง (Babble Buck) ซึ่งธอร์นไคค์ (Thorndike) เป็นผู้คิดค้น โดยได้อธิบายว่าเมื่อเด็กกำลังเล่นเสียงอยู่นั้น เผอิญมีบางเสียงไปคล้ายกับเสียงที่มีความหมายในภาษาพูดของพ่อแม่ พ่อแม่จึงให้การเสริมแรงทันที วิธีนี้จึงทำให้เกิดพัฒนาการทางภาษา

- ทฤษฎีชีววิทยา (Biological Theory) เล็นเบอร์ก (Lenneberg) เชื่อว่า พัฒนาการทางภาษามีพื้นฐานทางชีววิทยาเป็นสำคัญ กระบวนการที่คนพูดได้ ขึ้นอยู่กับอวัยวะในการเปล่งเสียง โดยเด็กจะเริ่มส่งเสียงอ้อแอ้และพูดได้ตามลำดับ

- ทฤษฎีการให้รางวัลของพ่อแม่ (Mother Reward Theory) ดอลลาร์ดและมิลเลอร์ (Dallard and Miller) เป็นผู้คิดค้น โดยเกี่ยวข้องกับบทบาทของพ่อแม่ในการพัฒนาภาษาว่า ภาษาที่พ่อแม่ใช้ในการเลี้ยงดูเพื่อเสนอความต้องการของลูกนั้น เป็นอิทธิพลที่ทำให้เกิดภาษาพูดแก่ลูก